

حقوق فرزندان ؛ فصل هفتم : فرزند و جامعه 1- برخورد های اجتماعی فرزندان/ ب

اخلاقت را با همه مردم خوب کن / لقمان به فرزندش فرمود : فرزندم ! مبدا بی قرار و بد اخلاق و کم حوصله باشی ، زیرا با داشتن این خصلتها هیچ دوستی برایت باقی نمی ماند، نفس خود را وادار تا در امور صبر و حوصله داشته باشی، همچنین در رفع مشکلات برادرانت صبر و تحمل به خرج بده و با تمام مردم اخلاقی نیک داشته باش . فرزندم ! اگر هم نتوانی با خویشاوندانت پیوند داشته باشی و بر برادرانت لطف و احسان کنی ، امام هرگز خوش خلقی و گشاده رویی را از کف منه ، زیرا ...

حقوق فرزندان ؛ فصل هفتم : فرزند و جامعه 1- برخوردهای اجتماعی فرزندان/ ب

برخی از این سنتهای نیکو عبارتند از:

داشتن برخورد سالم

لقمان حکیم به فرزند خود گفت : یا بنی ابدء الناس بالسلام و المصافحه قبل الکلام .(461)
فرزندم ! قبل از آنکه با مردم سخن آغاز کنی ، تو خود در سلام کردن و مصافحه نمودن پیشقدم شو.

زبان سرخ سر سبز می دهد بر باد

همچنین لقمان به فرزند خود فرمود: یا بنی من لایکلف لسانه یندم .(462) فرزندم ! هر کس زبانش را به مشقت نیندازد و حفظ نکند، پشیمان می گردد.

از درشتی با مردم پرهیز کن

امیر مؤ منان (علیه السلام) ضمن وصیتی به امام حسن مجتبی فرمود: قولوا للناس حسنا كما امرکم الله .(463)
با مردم به نیکویی سخن بگویند همان گونه خداوند شما را بدان امر کرده است .

علی - علیه السلام - به فرزند خود امام حسین (علیه السلام) می فرماید: و اعلم اءى بنى انه من لانت کلمته وجبت محبته .(464)
بدان فرزندم ! هر کس که سخنش نرم و شیرین گردد، مهر و محبتش بر همگان ضرورت یابد.

اخلاقت را با همه مردم خوب کن

لقمان به فرزندش فرمود: یا بنی ایاک و الضجر و سوء الخلق و قله الصبر . فلا یستقیم علی هذه الخصال صاحب ، واءلزم نفسک التؤده فی امورك و صبر علی مؤ ونات الاخوان
نفسک و حسن مع جمیع الناس خلقک ، یا بنی ان عدمک ما تصل به قرابتک و تتفضل به علی اخوانک ، فلا یعدمک حسن الخلق و بسط البشر، فانه من احسن خلقه ، اعحبه
الاخيار و جانبه الفجار.(465)

فرزندم ! مبدا بی قرار و بد اخلاق و کم حوصله باشی ، زیرا با داشتن این خصلتها هیچ دوستی برایت باقی نمی ماند، نفس خود را وادار تا در امور صبر و حوصله داشته باشی، همچنین در رفع مشکلات برادرانت صبر و تحمل به خرج بده و با تمام مردم اخلاقی نیک داشته باش .
فرزندم ! اگر هم نتوانی با خویشاوندانت پیوند داشته باشی و بر برادرانت لطف و احسان کنی ، امام هرگز خوش خلقی و گشاده رویی را از کف منه ، زیرا هر کسی اخلاق خود را نیکو گرداند خوبان او را دوست خواهند داشت و بدکاران از او دوری خواهند گزید.

بد اخلاقی موجب پراکنده شدن دوستان

علی (علیه السلام) به فرزند خود محمد حنفیه فرمود: ایاک والعجب و سوء الخلق و قله الصبر فانه لایستقم لك علی هذه الخصال الثلاث صاحب ولا يزال لك علیها من الناس
مجانب .(466)

مبدا به خودبینی و بد اخلاقی و بی صبری مبتلا شوی زیرا با این صفات هیچ دوستی برایت باقی نمی ماند و پیوسته تعدادی از مردم از تو کناره می گیرند.

دریغ ورزیدن بهتر از بد اخلاقی است

علی - علیه السلام - به فرزند خود امام حسن مجتبی فرمود: و لبعض امساکك علی اءخیک مع لطف خیر من بذل مع جنف .(467)
بی تردید اگر با لطف و مهربانی چیزی را از برادرت دریغ داری ، بهتر از آن است که با روی ترش چیزی به او بدهی .

فخر نفروش و تکبر نکن

علی (علیه السلام) به فرزند خود امام حسین فرمود: من تکبر عن الناس ذل .(468)
هر کس بر مردم گردن فرازی کند، زبون گردد.

جدال و خصومت نداشته باش

حضرت سلیمان - علیه السلام - به فرزند خود می فرمود: ((یا بنی ایاک و المراء فانه لیست فیه منفعه و هو بهیج بین الاخوان العداوه .(469)
فرزندم ! مبدا جدال کنی ، زیرا هیچ سودی به حال تو ندارد، علاوه بر این که موجب دشمنی بین برادران هم خواهد شد.

پرهیز از استهزا و تحقیر دیگران

علی (علیه السلام) به فرزند امام حسن مجتبی می فرماید: یا بنی لاتستخفن برجل تره اءبدا، ان کان اکبر منك فعد اءنه اءبوك و ان کان منك فھو اءخوك ، و ان کان اءصغر منك
فاحسب انه ابنك .(470)

فرزندم ! هیچگاه (در برخوردهایت) کسی را تحقیر مکن زیرا او یا بزرگ تر از توست که باید او را به جای پدر خود به حساب آوری و یا همانند توست که برادرت می باشد و یا کوچک تر از توست که باید او را فرزند خود محسوب کنی .

کسی را تحقیر نکن شاید او ولی الله باشد

آبی در کتاب نثر الدرر از امام باقر (علیه السلام) نقل می کند که آن حضرت به فرزند خود امام جعفر صادق - علیه السلام - فرمود: ان الله خباء ثلاثة اشياء فی ثلاثة اشياء خباء
رضاه فی طاعته فلا تحقرن من الطاعة شیئا فلعل رضاه فیه . و خباء سخطه فی معصيته فلا تحقرن من المعصية شیئا فلعل سخطه فیه ، و خباء اولیاءه فی خلقه فلا تحقرن اءحدا
فلعل الولی ذلک .(471)

خداوند سه چیز را در سه چیز پنهان کرده است: 1- رضای خود را در طاعتش پنهان ساخته پس هیچ طاعتی را حقیر و کوچک بشمار شاید که رضای خدا در همان باشد. 2- خشم خود را در نافرمانی اش پنهان کرده پس هیچ معصیتی را کوچک بشمار که شاید خشم خدا در همان باشد. 3- اولیای خودش را در میان بندگان پنهان کرده پس هیچ کسی را تحقیر مکن که شاید او ولی خدا باشد.

شخص مبتلا و مریض را مسخره نکن

لقمان حکیم به فرزند خود فرمود: یا بنی لاتشمت بالموت و لاتسخر بالمبتلی و لاتمنع بالمعروف. (472)
فرزندم! مرگ را شامت مکن، شخص بیمار را مسخره نما و از کارهای خیر خودداری موزر.

تعارف بیجا نکن

درباره امام صادق (علیه السلام) نقل است که: اتاه مولی له فسلم علیه و معه ابنه اسماعیل فسلم علیه و جلس فلما انصرف ابو عبد الله انصرف معه الرجل، فلما انتهی ابو عبد الله الی باب داره و ترک الرجل و قال له ابنه اسماعیل یا اءبه اءلا کنت عرضت علیه الدخول فقال یکن من شاءنی ادخاله، قال فهو لم یکن یدخل، قال: یا بنی انی اکره ان یکتبنی الله عراضا. (473)

یکی از یاران امام صادق (علیه السلام) نزد آن حضرت آمد و سلام کرد و به اسماعیل فرزند امام نیز که آنجا بود سلام کرد و نشست. اندکی بعد امام آنجا را ترک گفت و آن مرد نیز با او همراه شد. زمانی که امام بدر خانه خویش رسید، از آن مرد جدا شد اسماعیل به حضرت گفت پدر جان آیا نمی خواستی او را برای ورود به خانه تعارف کنی؟ امام فرمود: آمادگی پذیرایی او را نداشتم. اسماعیل گفت: او که داخل خانه نمی آمد. امام فرمود: فرزندم، من دوست نمی دارم که خداوند بر من عیب و خلی بنویسد.

گذشت داشته باش

علی (علیه السلام) به فرزند خود امام حسن فرمود: واقبل عذر من اعتذر الیک و اقبل العفو من الناس. (474)
عذر کسی را که از تو پوزش بخواهد بپذیر، و پذیرای عفو و گذشت از مردم باش.

علی بن جعفر از برادر بزرگوار خود امام کاظم (علیه السلام) چنین روایت کرده است: اءخذ اءبی بیدی ثم قال: یا بنی ان اءبی محمد بن علی اءخذ بیدی کما اءخذت بیدک قال: و ان اءبی علی بن الحسین اءخذ بیدی و قال: یا بنی... و ان شتمک رجل عن یمینک ثم تحول الی یسارک و اءتذر الیک فاقبل منه. (475)
پدرم دست مرا گرفت و فرمود: فرزندم! پدر من امام باقر - روزی - دست مرا گرفت همانگونه که من دست تو را گرفته ام و به من فرمود: پدرم علی بن الحسین (علیه السلام) دست مرا گرفت و فرمود: اگر شخصی که در طرف راست نشسته بود و به تو دشنام داد و سپس به سمت چپ تو رفت و پوزش خواست، عذر او را بپذیر.

حفظ اسرار دیگران

از دیگر مسائل مهمی که فرزند باید در روابط اجتماعی خود با دیگران رعایت کند مسأله حفظ اسرار برادران و دوستان خود می باشد که بی احترامی و بی وفایی به دوستان و سبب ضعف روابط دوستانه و بلکه مایه سلب آبرو و حیثیت خویشستن است.
علی (علیه السلام) به امام حسن فرمود: ... ولاتذع سره و ان اءذاع سرک. (476)
اسرار دوستت را فاش مکن اگر چه سر تو را فاش کرده باشد.
علی (علیه السلام) به امام حسین فرمود: و من هتک حجاب غیره انکشف عورات بیته. (477)
هر کس پرده (آبرو و شخصیت) دیگری را پاره کند، عیبهای خانواده خودش هویدا گردد.

پرهیز از ظلم به دیگران

ظلم و ستم از گناهان کبیره است ظلم به دیگران موجب سلب آرامش و امنیت جامعه می شود و حد و مرزهای روابط و حقوق اجتماعی افراد را به هم می ریزد و منشاء نابسامانیهای عظیمی می گردد.

کودکان باید در خانواده و از رفتارهای والدین یاد بگیرند که به حقوق دیگران و شخصیت آنها و مال و ثروت و متعلقات آنها احترام بگذارند. و حق هیچ کسی را ضایع نکنند، اگر چه بسیار ناتوان باشد و توان و زبان دفاع از حق خویش را نداشته باشد. مخصوصا در دوره کودکی و نوجوانی از هر گونه آزار و اذیت دیگران بپرهیزند و ناخشنودی و رنج دیدن دیگران را رنج و ناراحتی خود و ناخشنودی حق تعالی بدانند.

ابوحزه ثمالی از امام باقر (علیه السلام) نقل می کند: لما حضرت علی بن الحسین الوفاه ضمنی الی صدره ثم قال: یا بنی اوصیک بما اءوصانی به اءبی حنین حضرته الوفاه، و بما ذکر ان اءباه اءوصاه به فقال یا بنی: ایاک و ظلم من لایجد علیک ناصرا الا الله. (478)
هنگامی که پدرم در آستانه رحلت بود مرا به سینه اش چسبانید و فرمود: فرزندم! تو را سفارش می کنم به آنچه که پدرم در حال احتضار بمن سفارش فرمود و این وصیتی بود که پدرانش نیز به آن سفارش کرده بودند، سپس امام فرمود: فرزندم مبادا بر کسی که جز خدا یآوری نمی یابد ستم روا داری.

فقر و تنگدستی بهتر از طغیان و ظلم است

لقمان حکیم به فرزند خود فرمود: یا بنی الفقر خیر من اءن تظلم و تطغی. (479)

فرزندم! فقر و بیچارگی بهتر از آن است که نسبت به دیگران طغیانگری و تعدی کنی.

لقمان به فرزند خود فرمود: یا بنی لاترث لمن ظلمته و لکن ارث لسوء ما جنیته علی نفسک و اذا دعیتک القدره الی ظلم الناس فاذا ذکر قدره الله علیک. (480)
فرزندم! برای کسی که به او ستم کرده ای گریه و زاری مکن؛ بلکه بر جنابیتی که بر نفس خود روا داشته ای گریه کن. و هرگاه قدرت و مقام تو را به ظلم و ستم بر مردم متمایل سازد به یاد آور قدرتی را که خدای متعال بر تو دارد.

پرهیز از دشمنی با مردم

علی (علیه السلام) به امام حسن (علیه السلام) می فرماید: یا بنی بئس الزاد الی المعاد العدوان الی العباد. (481)
فرزندم! بدترین توشه برای آخرت دشمنی با بندگان خداست.

لقمان حکیم به فرزند خود می گوید: یا بنی لاتکالب الناس فیمقتوک و لا تکن مهینا فیدلوک و لا تکن حلوا فاکلوک و لا مرا فیلفظوک. (482)
فرزندم! بر سر دنیا با مردم جنگ و ستیز مکن که کینه و نفرت تو را به دل خواهند گرفت و به کسی اهانت مکن که تو را خوار و بی مقدار سازند و نه (چنان) شیرین باش که تو را بخورند و نه (چنان) تلخ، که تو را به دور افکنند.

پرهیز از مقابله به مثل

همواره روش معصومین (علیه السلام) بر این بوده که در برابر ستم و یا اسائه ادب دیگران مقابله به مثل نمی کردند مگر آنجا که احکام الهی مورد بی اعتنائی قرار گیرد. اما در آنچه که مربوط به مسائل شخصی می شد، گذشت داشتند چرا که در عفو و گذشت لذتی می یافتند که در انتقام نیست .

علی (علیه السلام) به امام حسن (علیه السلام) فرمود: و لا تطلبن مجازاه اءخیک و ان حثا التراب بفيك. (483)

فرزندم! در پی انتقامجویی از برادرت مباش گرچه به دهانت خاک بپاشد.

علی (علیه السلام) به فرزند خود امام حسن (علیه السلام) می فرماید: واطع اءخاك و ان عصاك وصله و ان جفاك. (484) و از برادرت اطاعت کن گر چه نافرمانی تو را کرده باشد و با او پیوند داشته باش اگر چه به تو جفا کرده باشد.

علی (علیه السلام) به امام حسن (علیه السلام) می فرماید: اءخلك مع صرمه على الصله ، و عند صدوره على اللطف والمسله و عند جموده على البذل تباعده على الدنو، و عند شدته على اللين و عند جرمه على الاعتذار حتى كانك له عبد و كءنه ذو نعمه عليك و اياك ان تضع ذلك فى غير موضعه او تفعله بغير اءهله. (485)

چون برادرت از تو ببرد خود را وادار به پیوند با او کن ، و چون از تو روی گرداند به لطف و مهربانی و درخواست ارتباط و دوستی با او روی آور. و هنگامی که خست و بخل نشان دهد تو بخشش و احسان کن . و چون دوری کند تو نزدیک کن و چون نسبت به تو درشتی ورزد تو نرمش کن ، و چون نسبت به تو خطایی مرتکب شود، از او عذر خواهی کن ، به صورتی که گویا تو بنده او هستی و او ولی نعمت تو است ، و مبادا این خوشرفتاری را نا به جا به کارگیری و با کسی که اهل آن نیست چنین رفتار کنی .

امانتداری

از صفات پسندیده هر کس امانتداری اوست . امانت داری به مردم جامعه اعتماد و آرامش می بخشد، وقتی همه به هم اعتماد داشتند و بدبینی ها از میان رفت ، زندگی شیرین می شود و مردم بیش از پیش به یکدیگر کمک می کنند.

از امام کاظم (علیه السلام) روایت است که به فرزند خود فرمود: یا بنی اءد الءامانه یسلم لك دنیاك و اخرتك ، و كن اءمینا تكن غنیا. (486)

فرزندم! امانت را به صاحبش برگردان تا دنیا و آخرتت سالم بماند و امانتدار باش . تا توانگر و بی نیاز گردی .

حضرت علی (علیه السلام) به فرزند خود امام حسن مجتبی (علیه السلام) فرمود: ولاتخن من ائتمنك وان خانك. (487)

فرزندم! به کسی که تو را امین شمرده خیانت مکن اگر چه به تو خیانت کرده باشد.

لقمان حکیم به فرزند خود گفت : یا بنی ایاك ان تستدین فتخون من الدین. (488)

فرزندم! مبادا از دیگران وام بگیری ، سپس در ادای آن خیانت کنی .

پیشی جستن به انجام کارهای خیر

زمانی فرزند شما شیرینی و لذت زندگی دسته جمعی را درک می کند که به یاری همنوعان خود بشتابد و به کمبودهای زندگی آنان رسیدگی کند و غم و غصه برادران خود را از دل آنها بزداید.

اینک این وظیفه بر دوش شما پدران و مادران است که فرزندان خود را با کارهای خیر و تعاون و همکاری با دیگر برادران مسلمان آشنا و تشویق بنمایید.

قرآن مجید و کلام معصومین (علیهم السلام) و همچنین سیره آن بزرگواران تاءکید بسیاری بر آن مسأله دارند.

امیر مؤ منان با دست خویش قنات حفر می کرد، نخلستان پرورش می داد، و همه را در راه خدا بین فقراء تقسیم می نمود. خود و فرزندان شبانه به صورت ناشناس در خانه

فقراء را می کوبیدند و نان و غذا به آنان می رساندند. قرآن مجید می فرماید: و تعاونوا على البر والتقوى و لاتعاونوا على الاثم والعدوان. (489)

در راه نیکی و تقوا به یکدیگر کمک کنید، و بر گناه و دشمنی همیاری نداشته باشید.

مرازم بن حکیم از امام صادق (علیه السلام) نقل می کند که پدرم می فرمود: اذا هممت بخیر فبادر فانك لاتدرى ما یحدث. (490)

اگر اراده کردی کار خیری انجام دهی فوراً انجام بده زیرا نمی دانی چه اتفاقی رخ می دهد.

علی بن جعفر از برادرش امام موسی کاظم (علیه السلام) چنین نقل می کند: اءخذ اءبى بیدى ثم قال : یا بنی ان اءبى محمد بن علی اءخذ بیدى كما اخذت بیدى و قال : ان اءبى

علی بن الحسین اءخذ بیدى و قال یا بنی اءعل الخیر الی کل من طلبه منك ، فان كان من اءهله فقد اءصبت موضعه و ان لم یکن من اءهله كنت اءنت من اءهله. (491)

(روزی) پدرم دست مرا گرفت و فرمود: فرزندم! پدرم محمد بن علی همچنانکه دست تو را گرفته ام دست مرا گرفت و فرمود: پدرم علی بن الحسین (امام باقر (علیه السلام)) دست مرا گرفت و فرمود: فرزندم! هر کس از تو کار خیری خواست برایش انجام ده ، اگر او اهل آن باشد تو به مقصود رسیده ای ، و اگر اهلش نباشد، تو خود شایسته و اهل آن خواهی بود.

امام صادق (علیه السلام) به فرزند خود می فرمود: یا بنی اجعل معروفك فى اءهله و كن فیہ طالباً لثواب الله ، و كن مقتصداً، ولاتمسكك تقتیراً و لاتعطه تءذیراً. (492)

فرزندم نیکی و احسان خود را به اهل آن بکن و در این کار جویای رضا و ثواب الهی باش ، در کارهای خیر معتدل باش ، نه بشدت امساک و خست نشان ده و نه اسراف و تبذیر کن .

461- اختصاص مفید، ص 333.

462- همان مدرک .

463- تحف العقول ، ص 195.

464- تحف العقول ، ص 87.

465- بحار الاءنوار، ج 13، ص 419.

466- مستدرک الوسائل ، ج 1، ص 136.

467- بحارالاءنوار، ج 74، ص 209.

468- تحف العقول ، ص 84.

469- مجموعه ورام ، ص 340.

470- کنز العمال ، ج 16، ص 217.

471- بحار الاءنوار، ج 75، ص 187 و 27؛ كشف الغمه ، ج 2، ص 360.

472- مجموعه ورام ، ص 421.

- 473- بحار الاءنوار، ج 75، ص 457.
- 474- كنزالعمال ، ج 16، ص 269.
- 475- مجموعه ورام ، ص 351؛ وسائل الشيعه ، ج 11، ص 528.
- 476- بحار الاءنوار، ج 74، ص 208.
- 477- تحف العقول ، ص 84.
- 478- بحارالاءنوار، ج 75، ص 308؛ مجموعه ورام ، ص 366؛ تحف العقول ، ص 251.
- 479- اختصاص مفيد، ص 332.
- 480- بحار الاءنوار، ج 13، ص 426؛ مجموعه ورام ، ص 422.
- 481- تحف العقول ، ص 86.
- 482- الاختصاص ، 333.
- 483- بحار الاءنوار، ج 74، ص 209.
- 484- تحف العقول ، ص 82؛ كنزالعمال ، ج 16، ص 182، با اندكى تفاوت (ارحم اخاك).
- 485- بحارالاءنوار، ج 74، ص 209.
- 486- بحارالاءنوار، ج 75، ص 117 و ج 13، ص 416؛ مجموعه ورام ، ص 421.
- 487- بحار الاءنوار، ج 74، ص 208.
- 488- الاختصاص ، ص 332.
- 489- مائده (5) آيه 2.
- 490- وسائل الشيعه ، ج 1، ص 84.
- 491- وسائل الشيعه ، ج 11، ص 528؛ تحف العقول ، ص 290؛ مجموعه ورام ، ص 351.
- 492- بحار الاءنوار، ج 13، ص 420.